

Umjesto predgovora za jednu filozofsku poietiku

(Miodrag Živanović, *Traktat o izvjesnosti*, Udruženje za filozofiju i društveno-humanistička istraživanja „Eidos“, Zenica, 2018)

Nova knjiga banjalučkog profesora Miodraga Živanovića *Traktat o izvjesnosti* prirodan je nastavak njegovih ranijih knjiga, tačnije filozofske proze koju objavljuje posljednjih godina i koja u potpunosti slijedi ranije uspostavljenu i zadatu poietiku. I ovdje smo, već u prvoj rečenici, čini mi se sve bitno i sve začudno rekli. Govoriti o jednoj eminentno filozofskoj knjizi uz pomoć pojmovnog aparata književne teorije ne bi trebalo da unese nikakvu zabunu nego upravo suprotno: da otvori Živanovićev rukopis na jedini pravi način – onaj *poietički!* Pritom je u ovom slučaju potrebno napraviti važnu valerijevsku distinkciju između *poetičkog* (pojma koji se kolokvijalno i paušalno vezuje uz pjesničko) i *poietičkog* kojeg razumijevamo izvorno kao stvaralačko, dakle kao *poiesis*, odnosno *poiein*. Drugim riječima, Živanović pripada krugu istinskih poietičara, stvaraocima kod kojih u prvom planu ne stoji šta nego *kako* govore, koji uznastoje na osobit način nešto predstaviti pa je njegov rukopis originalan u najmanje dva aspekta. Prvi, njegova filozofska proza nadilazi predvidljivo banalnu, interpretatorsku dimenziju filozofske povijesti, i drugi, autor filozofsku istinu izmješta iz službene filozofije, iz onoga općeprihvaćenog i sigurnog, u govor metafore, odnosno u sâm tekst svijeta.

„Ispisivanje svijeta“, sintagma koja, možda, na najbolji način opisuje Živanovićeve napore, naravno ne traži i ne doziva takozvanog filozofskog čitatelja (ako takav uopće i postoji)

nego naprotiv onoga koji će i sâm imati poietičke osobine, koji neće biti puki recipijent nego će rukopis u-sebi-samozavršavati. Iza takvog zahtjeva krije se Živanovićeva ideja o filozofiji koja neće biti tek „štivo“ i „teorija“ nego neka vrsta „prakse“, pa je njegova knjiga još jedan poziv na život filozofije, na njen povratak ljudima, ali i na povratak samog života iskonu. A takvo što od svoga čitatelja može zahtijevati samo istinsko filozofsko djelo. U tom smislu ovaj rukopis je u neku ruku i *opera aperta* – „otvoreno djelo“. Upravo ekovski, u pozadini svojih mogućih značenja, Živanovićeva knjiga postavlja i pitanje tumačenja uopće i tumača samog, odnosno pledira za neku vrstu neograničenog *semiosis*a, za beskrajnu dijalektičku igru između filozofije, filozofskog autora i filozofskog čitatelja.

Miodrag Živanović je tako samog sebe situirao među filozofske *apatride*, među *dahovnjake* (da se poslužim njegovim vlastitim terminima), dakle među one filozofe kojima se posljednjih godina intenzivno autorefleksivno bavi i koji pripadaju podzemnim, marginaliziranim tokovima mišljenja nasuprot službene filozofije i njenih okamenjenih formula logosa. Štaviše, ako filozofija ima neku moćnu neprijateljicu, onda je to za Živanovića *metoda* i cijeli galimatijas njenih izamâ i zloćudne hronologije koja sputava jedini mogući filozofski govor.

Stoga nije nimalo slučajno što je autor odabrao upravo formu traktata, najfluidniji i

najzahtjevniji oblik izlaganja. Naime, traktat u sebi sadrži određenu besciljnost i nedovršenost poput neke refleksivne arabeske (na što aludira sâm autor podsjećajući na jedan Benjaminov esej), dakle format koji ima izrazito dijalektičku formu ukoliko dijalektiku razumijevamo kao *perpetuum mobile*, kao beskonačno kretanje ka sebi samom. Navest ću samo jedan, naizgled nevažan primjer: Živanovićevo označavanje poglavlja slovima i brojkama, bez navođenja tekstualnih naslova. Čini se kao da nas autor prepušta svome tekstu u nekoj vrsti denominacije filozofske istine. Ta denominacija istine, to novo „ispisivanje svijeta“, ključna je osobina Živanovićeovog rukopisa koja opet nije ništa drugo do pomenuto suprotstavljanje *metodi* i njenim jalovim filozofskim formulama, napose logosu kao nedodirljivoj filozofskoj šifri. Nasuprot službenog mišljenja Živanović postavlja svoju dijalektičku igru, osobenu filozofsku *poietiku*, koja je u ovom slučaju *tractatus*: vijugava, arabesknja, ornamentizirana tekstura prepuna raznorodnih čvorišta i raskrižja na kojima se plodonosno prožimaju filozofskopovijesna refleksija, intertekstualna asocijacija i čista pjesnička slika. I tu je Živanović bez sumnje veliki majstor jezika i nesvakidašnjeg umijeća filozofskog pripovijedanja. Na koncu: nekoliko posljednjih stranica knjige autor uredno paginira

i ostavlja praznim! Eto još jedne poietičke poruke o beskonačnosti njegovog traktata i filozofije same, te apel čitatelju da ne zastane na zadnjoj stranici – da knjigu nastavi ispisivati sâm i o vlastitom metafizičkom trošku.

U strogo sadržajnom smislu, *Traktat o izvjesnosti*, kao i u ranije Živanovićeve knjige, nije ništa drugo do kratka filozofska historija jednog pojma. Ili bolje reći: jedne metafore! Povijest izvjesnosti Živanović započinje od Starih i od sretnih vremena kada je „vatra koja gori u duši“ bila „iste prirode kao i zvijezde“. Navodeći ove riječi Györgya Lukácsa i pronalazeći prva pitanja o izvjesnosti u jednom Anaksimandrovom fragmentu, Živanović kao da želi da nam sugerira da je s pomenutim pitanjem upravo nastala naša današnja zapadna civilizacija, a s njom i ona duboka provalija između čovjeka i svijeta koju još uvijek nastojimo premostiti, često bez uspjeha. Živanović tako započinje svoje putovanje koje nas – upravo u duhu forme traktata – vraća tamo odakle smo krenuli: do Starih i do *igre*. *Igra* je – takav se zaključak na kraju nameće – možda jedina moguća forma izvjesnosti. Naravno *igra* koja u sebe uključuje cijeli kompleks pitanja od agona kao nad-igravanja filozofije do umjetnosti kao igre poiesisa.

Aras Borić